

VERA KLOPČIČ

ROMI-EVROPSKA MANJŠINA

DEJAVNOST MEDNARODNIH ORGANIZACIJ

V evropskem merilu se na področju sodobnega manjšinskega varstva namenja posebna pozornost položaju Romov. Procesi vključevanja v tokove evropske integracije so izostrili zahteve po doslednem uresničevanju skupne vizije o človekovih pravicah. Kljub temu, da so določbe o enakopravnosti in ne diskriminaciji temeljne za sodoben koncept človekovih pravic, za nekatere de privilegirane skupnosti še niso samoumevna pridobitev civilizacijskega razvoja. Uresničevanje mednarodnih dokumentov o zagotavljanju splošnih človekovih pravic v primeru romske skupnosti in njenih pripadnikov, še vedno zahteva posebno razumevanje in pripravljenost državnih in lokalnih oblasti. Vzroki za to so številni, delno pa jih je možno pojasnjevati kot posledice različnih oblik socialne, politične in kulturne izključenosti Romov v zgodovini, ki jih označuje usoda »naroda, ki živi na obrobju«.

Na področju mednarodnopravne obravnave varstva romske skupnosti je temeljna skrb usmerjena k izboljšanju socialnega položaja in odpravi nestrpnosti, s katero se srečujejo Romi v vseh evropskih državah. V novejšem obdobju je prišlo do intenzivnejše obravnave položaja Romov v Srednji in Vzhodni Evropi. V postopku preverjanja držav kandidatk za članstvo v Evropski zvezi je vprašanje varstva Romov izpostavljeno kot ena od prioritetenih nalog posameznih držav, saj gre po mnenju mednarodne skupnosti za vprašanje, ki ne sme in ne more biti prepuščeno enostranski presoji držav kandidatk. V zadnjem desetletju so tranzicijski procesi v državah Srednje in Vzhodne Evrope korenito spremenili ureditve na področju političnega, socialnega in ekonomskega življenja. Varstvo socialno najbolj ogroženih skupin (med njimi so praviloma tudi Romi v teh državah, posebej v državah z večjim številom Romov) šele sedaj pridobiva potrebno mesto v sistemski regulativi. Evropske mednarodne organizacije že sodelujejo tudi pri izpopolnjevanju standardov za varstvo in zaščito interesov romske skupnosti v notranji zakonodaji posameznih držav.

Zaradi spremenjenih gospodarskih razmer je v novejšem času v Srednji in Vzhodni Evropi, še posebej v državah z večjim številom Romov, kjer je večina Romov stalno naseljena, prišlo celo do poslabšanja življenjskih razmer Romov in povečane migracije Romov iz teh držav v Zahodne države. Posamezne dejavnosti

mednarodnih organizacij so namenjene obravnavi teh vprašanj le kot problema v državah Srednje in Vzhodne Evrope, kot npr. na konferenci v okviru dejavnosti Organizacije za evropsko varnost in sodelovanje / OVSE »Roma in the EU candidate countries - challenges of integration« (Dunaj, 26 september 2000)¹.

Evropska Zveza obravnava vprašanje Romov predvsem v kontekstu preprečevanja socialne izključenosti in kršitev človekovih pravic. Posamezne razprave, npr. Brusselska deklaracija sprejeta na okrogli mizi »Romi (Cigani): pravo evropsko ljudstvo« v Evropskem Parlamentu v letu 1996 pa obravnavajo tudi pomen kulture in jezika Romov za ohranjanje in spodbujanje kulturne raznovrstnosti v Evropi².

Pri tem je treba poudariti, da Poročilo o položaju Romov na območju držav OVSE, ki ga je pripravil Urad Visokega komisarja za narodne manjšine³ primerjalno obravnava posamezne primere diskriminacije Romov v evropskih državah, ter navaja primere preganjanja in zatiranja Romov tudi iz zgodovinske perspektive⁴.

V oktobru 2000 je bila v okviru priprav na Svetovno konferenco proti rasizmu pripravljena Evropska konferenca⁵, ki je med ugotovila, da so Romi med najbolj izpostavljenimi in ogroženimi skupinami, ter odpravo predsodkov in izboljšanje položaja Romov uvrstila med prioriteta vprašanja. Tak širši pristop vključuje predstavitev posamičnih primerov dobre prakse, odgovornost Evrope kot celote za izboljšanje položaja Romov kot evropske manjšine in pomen lastnega udeleženja Romov.

Odprava nestrpnosti in varstvo Romov v Evropi se prvič izrecno omenja v Zaključnem dokumentu Konference v Kopenhagenu (leto 1990)⁶. Namen določbe je zavezati države, da bodo preprečevale dejanja nasilja zoper Rome⁷. V letu 1992 je

* * *

¹ Vsebinsko je bil posvet zasnovan kot predstavitev in razprava o Poročilu o položaju Romov na območju držav OVSE, ki ga je Urad Visokega komisarja za narodne manjšine pripravil v marcu 2000. Vendar pa je bil sam naslov konference, **kljub** splošni vsebinski zasnovi, zožen le na obravnavo položaja Romov v državah kandidatkah za članstvo v EU. Na to dejstvo so že uvodoma opozorili predstavniki Češke in Madžarske. Organizatorji so se v odgovoru na te pripombe sklicevali na omenjeno poročilo Visokega komisarja, ki odraža širši pristop ter opredelili, da namen konference ni obtoževati posamezne države kandidatke, temveč vzpostaviti dialog.

² Tekst Deklaracije glej v: Interface št. 27, avgust 1997, str. 21-22.

³ Več o vsebini poročila Visokega komisarja OVSE za narodne manjšine glej naprej v tekstu.

⁴ Zgodovinski pregled je sam po sebi dovolj zgovoren, saj na straneh 17-22 navaja primere pravnih ureditev (tako v današnjih zahodnih ali tranzicijskih državah), po katerih so storilce kaznivih dejanj zoper Rome oprostil krivde, Romi pa so ostali brez pravnega varstva.

⁵ European contribution to the World conference against racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance (Strasbourg 11-13 October 2000).

⁶ Pri pripravi teksta Zaključnega dokumenta (Kopenhagen 5-29. 6. 1990) so sodelovali tudi predstavniki Svetovnega romskega kongresa.

⁷ Tretje poglavje Zaključnega dokumenta, člen 40:

Sodelujoče države jasno in nedvoumno obsojajo totalitarizem, rasno in etnično sovraštvo, antisemitizem, ksenofobijo in diskriminacijo zoper kogar koli kot tudi zatiranje na verski in ideološki osnovi. V tem kontekstu sodelujoče države priznajo poseben problem Romov (Ciganov).

v okviru OVSE pričel delovati »Visoki komisar OVSE za narodne manjšine« kot oblika mednarodnega nadzora in preventivne diplomacije na tem področju⁸. Na pobudo Visokega komisarja OVSE za narodne manjšine so bile v okviru dejavnosti Centra za demokratične ustanove (ODIHR - Office for democratic institutions)⁹ v Varšavi pripravljene številne študije o položaju Romov, še posebej v Srednji in Vzhodni Evropi ter vrsta mednarodnih srečanj in študijskih obiskov Visokega komisarja OVSE za narodne manjšine na območjih kjer so se dogajale kršitve človekovih pravic Romov. V okviru centra za demokratične institucije (ODIHR - v Varšavi deluje poseben kontraktni Center OVSE za Rome/Sinte, ki ga vodi Nicolae Gheorhe¹⁰. Na mednarodni ravni se Kontakni center trenutno ukvarja predvsem s spodbujanjem učinkovitejše participacije Romov kot možnega načina preprečevanja konfliktov.

V Svetu Evrope se položaj, problemi in varstvo Romov obravnava na različnih področjih socialnih pravic, varstva manjšin, kulturnega sodelovanja in migracij. Parlamentarna skupščina Sveta Evrope je v letu 1993 sprejela Priporočilo »Romi v Evropi« v katerem med drugim ugotavlja, da Romi v veliki meri prispevajo k kulturni raznovrstnosti Evrope, saj so prava evropska manjšina. V tem priporočilu pa Parlamentarna skupščina tudi ugotavlja, da se »izbruhi rasnega in družbenega sovraštva pojavljajo vse pogostejše in da so napeti odnosi med skupnostmi privedli do obžalovanja vrednega položaja, v katerem živi večina Romov danes«.

Od leta 1994 deluje v Svetu Evrope poseben koordinator za Rome, ki usklajuje dejavnosti v okviru različnih odborov in projektov ter stalna Ekspertna skupina za vprašanja Romov, ki obravnava vsebinska vprašanja položaja romske skupnosti.

S konkretnimi ukrepi in obravnavo možnih načinov za pomoč Romov v Evropi se ukvarjajo številni projekti, med njimi tudi projekt odbora za kulturo sodelovanje Sveta Evrope "Demokracija, manjšina in človekove pravice" (deloval je v letih 1993 - 1997) kjer so nekatere države predstavile konkretne projekte za reševanje romskega vprašanja na področju izobraževanja in kulture.

S položajem Romov se ukvarja tudi Stalna konferenca lokalnih in regionalnih oblasti (CLRAE), ki je v Resoluciji št. 249 iz leta 1993 ugotovila, »da so bila do sedaj omenjena besedila Sveta Evrope spremljana z bolj malo konkretne akcije«. Med drugim je pozvala lokalne in regionalne oblasti naj sprejmejo potrebne ukre-

* * *

⁸ Od vsega začetka je bila za Visokega komisarja imenovan priznani nizozemski diplomat Max van der Stoep.

⁹ Npr. Situation of Roma and Sinti in the OSCE Region. Background material for the Review Conference, prepared by ODIHR, REERM/35/96/add.1, October, 1996, Warsaw.

¹⁰ V času konference o manjšinah v okviru Pakta stabilnosti za JV (Portorož, 15-17 marec 2000) je obiskal tudi romsko naselje Žabjek-Brezje pri Novem mestu. Študijski obisk je zajemal razgovor s predstavniki občine Novo mesto, predstavnic romske skupnosti in sodelavko projekta v okviru prostovoljnega dela z Romi, ogled naselja in vrtca za romske otroke v naselju Žabjek - Brezje ter razgovor z vzgojiteljico vrtca.

pe kot del splošne strategije za olajševanje vključevanja Romov v lokalne skupnosti, na področju namestitve, naselij s prikolicami, izobraževanja, zdravstva in podpore, da bi lahko ti ljudje izražali in razvijali svojo identiteto in kulturo. Lokalne in regionalne oblasti naj spodbujajo Rome, da bi tudi sami sodelovali pri projektih za pospeševanje njihove integracije.

Posebne probleme preseljevanja in migracij Romov v evropskem prostoru obravnava Evropski odbor za migracije (CMDG), ki tudi raziskovalno deluje in zbira informacije različnih mednarodnih ustanov in nevladnih organizacij. V študiji »Položaj Ciganov (Romov in Sintov) v Evropi«¹¹, ki jo je CMDG pripravil v maju 1995 so zajete temeljne značilnosti položaja Romov v Vzhodni in Zahodni Evropi. V dokumentu je poudarjeno, da je po letu 1990 prišlo do priznanja posebnih problemov Romov v dokumentih sprejetih na mednarodni ravni.

S položajem Romov se ukvarjajo tudi druge regionalne organizacije, npr. Srednjeevropska pobuda in Alpe Jadran. V okviru dejavnosti Pakta za stabilnost v Jugovzhodni Evropi poteka več projektov, ki so namenjeni izboljšanju položaja romske skupnosti¹².

Nevladne mednarodne organizacije, npr. Minority Rights Group s sedežem v Londonu, med drugim, na evropski ravni opravljajo tudi vlogo zagovornika interesov romske skupnosti, ki jo pri drugih manjšinah opravljajo države matičnega naroda, saj preverjajo izvajanje mednarodno pravnih določil na notranji ravni in opozarjajo na hude kršitve temeljnih človekovih pravic Romov v posameznih konkretnih primerih, ter sodelujejo pri dograjevanju mednarodnopravnih standardov varstva.

V Budimpešti deluje Evropski center za človekove pravice Romov v Budimpešti, ki usklajuje dejavnosti na mednarodni ravni in obvešča mednarodno javnost v primerih kršitev pravic Romov.

* * *

¹¹ The Situation of Gypsies (Roma and Sinti) in Europe Report Adopted by European Committee on Migration (CMDG) ON 5. Maj. 1995. CMG(95) 11 Final, Strasbourg, 1. str. Avgust 1995

¹² Projekt Inštituta za narodnostna vprašanja »Romi v procesih evropske integracije«, ki ga načrtuje skupaj z Avstrijskim Inštitutom za Vzhodno in Jugovzhodno Evropo in Inštitutom za migracije in narodnosti iz Zagreba, je bil sprejet kot predlog R Slovenije za konferenco o Medetničnih odnosih in manjšinah v Jugovzhodni Evropi v okviru dejavnosti Pakta stabilnosti za JV Evropo (Portorož, 15-17. marec 2000). Projekt obravnava eno splošnih vprašanj evropske integracije in preseganja socialne izključenosti, s katero se srečujejo Romi v vseh evropskih državah, obenem pa pomeni tudi konkretno obliko uresničevanja načel o dobrososedskem sodelovanju. Namen projekta je predstavitev, proučevanje in primerjava najustrežnejših modelov izobraževanja za Rome, kot podlaga za izboljšanje izobrazbene strukture, ohranjanje jezika in kulture in njihovo integracijo.

ROMI - NARODNA MANJŠINA?

Na mednarodni ravni je bilo v zadnjem desetletju sprejeto več dokumentov o varstvu manjšin¹³. Po okrepljeni normativni dejavnosti pa so se vodilne mednarodne organizacije usmerile predvsem v oblikovanje učinkovitejših mehanizmov za izvajanje sprejetih določb¹⁴.

V okviru Sveta Evrope je bil sprejet prvi obvezujoč mednarodnopravni dokument, ki se v celoti ukvarja z varstvom narodnih manjšin - Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin (1995)¹⁵.

Okvirna Konvencija je programski dokument, ki z ohlapno dikcijo zagotavlja dovolj prostora za presojo držav o sprejemanju najustrežnejših ukrepov, ki naj pripadnikom posamezne manjšine zagotovijo možnosti za ohranjanje in izražanje identitete. Določila Konvencije niso direktno uresničljiva, temveč se izvajajo skozi notranjo zakonodajo in ukrepe vladne politike posamezne države. Okvirna Konvencija med drugim poudarja, da bodo države na svojem ozemlju varovale obstoj narodnih manjšin in ustvarjale ustrezne pogoje za izražanje, ohranjanje in razvijanje identitete narodnih manjšin¹⁶. Kulturno raznolikost označuje kot vir in dejavnik bogatenja vsake družbe.

Vendar pa je tudi po sprejemu Okvirne konvencije ostalo odprto vprašanje definicije pojma narodne manjšine. Okvirna Konvencija ne vsebuje definicije pojma narodne manjšine, temveč uveljavlja pragmatičen pristop, saj zaenkrat ni bilo možno doseči konsenza vseh članic Sveta Evrope o elementih za definicijo pojma narodne manjšine. Posredno Okvirna konvencija vendarle nakazuje elemente identitete narodnih manjšin, to je vero, jezik, tradicijo in kulturno dediščino.¹⁷

¹³ V prispevku navajam le najpomembnejše značilnosti mednarodnopravnih dokumentov, ki so pomembni tudi za položaj Romov. Posebej sem poudarila tista določila, ki državam nalagajo sprejem pozitivnih ukrepov, ki naj pripomorejo k izboljšanju položaja Romov in ohranjanju in razvoju njihove etnične identitete, kulture in jezika, ob ustvarjanju pogojev za medsebojno spoznavanje, spoštovanje in sožitje različnih kultur.

¹⁴ V tem prispevku ne obravnavam vsebinskih zagotovil in implementacijskih mehanizmov za izvajanje posameznih dokumentov OZN in Sveta Evrope, temveč povzemam le nekaj bistvenih ugotovitev najnovejše študije Visokega komisarja OVSE, ki temelji na ravni varstva v sprejetih dokumentih, naravnani pa je v spodbudo posameznim državam za konkretno delovanje.

¹⁵ Več o pomenu Okvirne konvencije, ki je prvi obvezujoč multilateralni mednarodni dokument, ki se v celoti ukvarja z varstvom narodnih manjšin glej:

Vera Klopčič, Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, RIG 29-30, Ljubljana 1995

¹⁶ 5 člen Okvirne konvencije: Pogodbence se obvezujejo spodbujati take razmere, ki so potrebne, da pripadniki narodnih manjšin ohranjajo in razvijajo svojo kulturo ter ohranjajo bistvene sestavine svoje identitete, in sicer svojo vero, jezik, tradicijo in kulturno dediščino.

¹⁷ Obrazložitev poročila k Okvirni Konvenciji v par. 15.1 povzema stališče, ki je bilo sprejeto na srečanju ekspertov KEVS-a v Genevi v letu 1991: "da ne vodijo le vseh etnične, kulturne, jezikovne razlike do oblikovanja narodnih manjšin".

Zaradi tega, ker Okvirna konvencija ne vsebuje definicije pojma narodne manjšine, so nekatere države, med njimi tudi R Slovenija ob ratifikaciji Okvirne konvencije podale posebne interpretativne izjave, v katerih so označile tiste skupine, za katere bodo uresničevale določbe Okvirne konvencije¹⁸. Za varstvo romske skupnosti je pomembno, da do sedaj podane deklaracije posameznih držav vključujejo varstvo romske skupnosti oziroma ne izključujejo možnosti varstva romske skupnosti po določbah Okvirne konvencije.

ROMI - NETERITORIALNA MANJŠINA

Posamezni mednarodni dokumenti uporabljajo izraz »razpršene«¹⁹ oziroma ne-teritorialne manjšine za nekatere manjšine, ki nimajo matičnega naroda in živijo razpršene na ozemlju različnih državah manjšine.

Sprejeti novejši mednarodni dokumenti določajo, da se kulturne in jezikovne pravice pripadnikov ne-teritorialnih oziroma razpršenih manjšin uresničujejo »mutatis mutandis«²⁰, upoštevaje konkretne okoliščine in razmere ter željo samih pripadnikov manjšin.

Listina Sveta Evrope za varstvo regionalnih in manjšinskih jezike (1992) določa, da naj se predvidena zaščita regionalnih in manjšinskih jezikov ustrezno prilagodi tudi za zaščito ne-teritorialnih jezikov (člen 5, točka 3). V obrazložitvenem poročilu k Listini pa je izrecno zapisano, da se ta pojem nanaša tudi na romski jezik.

Odbor Sveta Evrope za vprašanja, ki so povezana z varstvom manjšin (DH MIN), ki je bil ustanovljen v letu 1998 kot Pododbor Stalnega Odbora za človekove pravice, je v okviru rednega delovanja obravnaval tudi položaj razpršenih manjšin v posameznih državah. Države navajajo kot razpršene manjšine predvsem Rome, Vlahe in Žide, ter številne manjše jezikovne in kulturne skupnosti, katerih obstoj bi bil ogrožen brez večje pozornosti večinskega naroda ali mednarodne skupnosti.

Posebna delovna skupina DH MIN²¹ a je proučila možnosti za prispevek mednarodne skupnosti in še posebej Sveta Evrope k izboljšanju položaja razpršenih

* * *

¹⁸ Glede na to, da Ustava R Slovenije poleg splošnih človekovih pravic zagotavlja še posebne pravice avtohtoni italijanski in madžarski narodni skupnosti ter romski skupnosti, ki se dosledno uresničujejo v celotnem pravnem redu R Slovenije in ukrepih vladne politike, je R Slovenija ob ratifikaciji Okvirne konvencije podala izjavo, da bo določila Okvirne konvencije uporabljala za pripadnike teh skupnosti vi v letu 1991... "da ne vodijo nujno vse etnične, kulturne, jezikovne razlike do oblikovanja narodnih manjšin".

¹⁹ »dispersed minorities« v angleškem jeziku.

²⁰ Npr. Listina za varstvo regionalnih in manjšinskih jezikov, člen 5, točka 3.

²¹ Sedemdeset celotne skupine za razpršene manjšine (8-10 september 1999).

manjšin. Naloga delovne skupine je bila, da prouči zlasti možnosti za oblikovanje posebne mreže raziskovalnih organizacij in ustanov, združenj samih manjšin in strokovnjakov. Glede na to, da že deluje Inštitut za razpršene manjšine v Vilniusu (Litva), ki deluje pod okriljem Sveta Evrope, obstaja možnost sodelovanja s tem inštitutom ali pa posebna oblika sponzoriranja delovanja drugih inštitutov.

Bistveni elementi opredelitve »razpršenih manjšin« so: to so manjšine, ki nimajo matičnega naroda oziroma države, živijo v več kot eni državi ter se ločijo od ostalega prebivalstva po kulturnih jezikovnih in drugih značilnostih, ki jih želijo ohraniti²². Pri tem je ostalo odprto vprašanje, ali je neka manjšina lahko istočasno narodna in »razpršena« manjšina. Predstavniki držav, kjer živi večje število Romov so menili, da se mora manjšina sama odločiti ali se bo borila za status narodne manjšine ali ne. V primeru, da uživa varstvo kot »narodna manjšina« pa ne more zahtevati tudi obravnave »razpršene« manjšine v mednarodnem sodelovanju.

POLOŽAJ ROMOV IN SINTOV V EVROPI

Posamezne države se srečujejo z nekaterimi sorodnimi težavami pri konkretnem urejanju položaja Romov v svojih državah, še posebej s predsodki in izbruhi rasnega nasilja do Romov, z izredno visoko stopnjo nezaposlenosti, nizko izobrazbeno strukturo Romov in pomanjkljivo participacijo Romov. Vsi ti dejavniki praviloma vplivajo na slabši socialni položaj romske skupnosti. Kljub zagotavljeni enakosti in deklariranim spoštovanjem človekovih pravic so v mnogih državah še vedno kršene temeljne pravice Romov do prostega gibanja in izbire kraja bivališča, tudi v primerih, ko imajo zadostna finančna sredstva za nakup primerne bivališča.

Zato je tudi mednarodna dejavnost osredotočena na področja odprave predsodkov in rasnega nasilja do Romov, izboljšanja možnosti za dostop do izobraževanja in za kvaliteto izobraževanja; izboljšanje splošnih življenjskih pogojev in intenzivnejšo participacijo Romov in Sintov v javnem življenju.

Mednarodne ustanove se v okviru posebnih programov in projektov trudijo ozaveščati politično in čim širšo javnost o posebnem položaju in posebnih potrebah Romov in Sintov, vendar je dejansko izboljšanje položaja Romov in Sintov možno le v medsebojnem sodelovanju z lokalnimi oblastmi in utrjevanju zaupanja med Romi in ne-romi.

* * *

²² Ob razpravi o vsakemu izmed teh kriterijev je seveda možno najti izjeme od pravila in načeti razpravo o definiciji manjšin na sploh.

Skupna ugotovitev mednarodnih organizacij in ustanov je, da je možnosti za izboljšanje položaja Romov potrebno iskati v dialogu s predstavniki romske skupnosti. Zato je izrednega pomena dejstvo, a ima mednarodno združenje Romov status nevladne organizacije (NGO), ki sodeluje pri delu mednarodnih organizacij in pripravi dokumentov, ki naj omogočijo zagotovitve ustreznih ukrepov za ohranjanje etničnih, kulturnih in jezikovnih značilnosti v novo nastajajočem skupnem pravnem sistemu nove Evrope. Z vključitvijo predlogov Romskega mednarodnega združenja v pripravo in izvajanje dokumentov s področja varstva človekovih pravic in še posebej manjšin, so Romi kot skupina dosegli pravno podlago, ki pomeni izhodišče tudi za uresničitev teh pravic na notranji ravni v vsaki posamezni državi.

Predlogi Združenja Romov se nanašajo zlasti na ustrezno poimenovanje romske skupnosti kot »Rroma ali Roma«, možnosti za izražanje narodne samobitnosti, odpravo predsodkov zoper romsko skupnost in izboljšanje socialnih pogojev v katerih Romi živijo. Pri tem je še posebej občutljivo vprašanje razumevanja večplastnosti in strukturiranost znotraj samih romskih organizacij. Za skupnost, ki so jo skozi zgodovino različni pravni sistemi predvsem izključevali in omejevali, pomeni spoštovanje pravice do izbire predvsem pravico do enakopravnosti in dostojanstva posameznika²³.

PREDLOGI ZA NADALJNJE UREJANJE

Posebnost položaja romske skupnosti, v primerjavi z drugimi etničnimi skupnostmi, je spodbudila Visokega komisarja OVSE za narodne manjšine k pripravi celovitega dokumenta »Poročilo o položaju Romov in Sintov na območju držav OVSE« (marec 2000)²⁴, kjer ugotavlja, da kljub doseženemu razvoju manjšinskega varstva in izboljšanju položaja mnogih manjšinskih skupnosti v Evropi, Romi na splošno tudi v sodobnih procesih ostajajo izven dosega progresivnih sprememb.

Kontinuirano večletno proučevanje je Visokemu komisarju omogočilo primerjalni pogled in sintezo najpomembnejših skupnih odprtih vprašanj. Poleg tega splošnega cilja, Visoki komisar v Poročilu usmerja razpravo na dejanske razmere v katerih Romi živijo ter podaja nekaj splošnih priporočil državam članicam

²³ Člen 3 Okvirne konvencije določa: Vsak pripadnik narodne manjšine ima pravico do proste izbire, da je ali ni obravnavan kot pripadnik narodne manjšine, in iz te njegove izbire ali uresničevanja pravic, ki so z njo povezane, ne smejo izhajati nobene neugodne posledice.

²⁴ Poročilo je pripravljeno na podlagi poročil držav članic OVSE, študijskih obiskov Visokega komisarja OVSE v posameznih državah, pripomb držav na prvi osnutek ter poročil in informacij Romov in Sintov in njihovih organizacij, zato je dragocen vir tudi za nadaljnje proučevanje.

OVSE za praktično in učinkovito delovanje, ki naj prispeva k reševanju posameznih vidikov splošnega problema.

Namen Poročila je prispevati k izboljšanju dejanskega položaja Romov in utrjevati sožitje med Romi in ne-Romi. Vsebuje prikaz konkretnih primerov dejanskih kršitev človekovih pravic Romov, kakor tudi tiste ukrepe, ki so kot primeri dobre prakse lahko temelj in spodbuda pozitivnim premikom in dejavnosti tudi v drugih okoljih.

V zadnjem času so se zaostriale bivalne razmere revnih romskih skupnosti zaradi izgube možnosti za ohranitev ali pridobitev novih delavskih stanovanj, ter zaradi zahtev zasebnih lastnikov za ureditev nelegalnih romskih naselij. Zaradi pogostega odklanjanja lokalnega prebivalstva do novih naseljevanj Romov in možnosti izbruha novih konfliktov je postalo to vprašanje bistveno za urejanje celote razmerij med Romi in ne-Romi.

Nekatere države so poskušale to vprašanje urediti z naseljevanjem oz. preseljevanjem Romov na posamezna obrobna področja naselij, onemogočanjem nakupa ali prepovedjo naselitve²⁵, ali pa s pozitivnim delovanjem v smeri preprečevanja konfliktov, npr. s projekti skupne graditve bivalnih objektov²⁶.

Priporočila Visokega komisarja so neposredno uporabna tudi za razrešitev nekaterih najbolj perečih vprašanj urejanja bivalnih razmer Romov v Sloveniji. Pobude za nasilno preseljevanja Romov v posamezna strnjena naselja, odklonilna stališča lokalnega prebivalstva do novih naseljevanj Romov ter ne spoštovanje pravice Romov do svobodne izbire bivališča so najbolj očitni, čeprav relativno maloštevilni problemi, ki so prisotni tudi v Sloveniji²⁷.

* * *

²⁵ Poročila podrobno obravnava preselitev Romov v naselje Lunik IX na obrobju Košic na Slovaškem. Odločitev mestne uprave v Košicah, da preseli tiste Rome, ki niso plačevali najemnin v najemniških stanovanjih, je bila sprejeta v aprilu 1995. S strani nevladnih organizacij je bila ta odločitev ocenjena negativno, kot ustvarjanje geta. Romi so ugovarjali odločitvi o preseljevanju, ki je bila sprejeta brez posvetovanja z njimi. Zagovorniki tega ukrepa pa so med drugim navajali, »da Romi sami želijo živeti skupaj«, kar je po mnenju Visokega komisarja le poskus opravičevanja nezakonite segregacije.

²⁶ Poročilo navaja projekt o ureditvi bivalnih razmer v slovaškem kraju Kremnice pod pokroviteljstvom danske fundacije SPOJIL in lokalnega partnerja Fundacije za podporo družbenega naseljevanja, kot primer dobre prakse. Kljub temu, da je bil temeljni cilj izboljšanje življenjskih pogojev revnih Romov v Kremnici, so bili vključeni tudi ne-Romi. V projekt skupne graditve so bili vključeni oddelki državnega Urada za delo, zemljišče pa sta zagotovili občina in Fundacija. Poleg tega so najemniki dobili ugodna posojila za opremo hiš, ki pa so jih morali odplačevati po mesečnih obrokih. Projekt je bil zasnovan tako, da zagotovi ureditev bivalnih razmer za 25 družin, vendar se je ustavil pri 9, zato meni Visoki komisar, da je treba uspešnost projekta oceniti v primerljivi skromnem okviru. Vendar pa je projekt pomenben zaradi tega, ker nakazuje možnosti za konstruktivno razreševanje, saj se je župan, soočen z nezakonito naselitvijo Romov, kljub pritisku dela meščanov, odločil za projekt urejanja bivalnih razmerij in ne enostavno za izgon oz. preselitev romskega prebivalstva.

²⁷ Neustrezen odziv medijev na primer odklanjanja naselitve romske družine obravnava dvojezična slovensko-anglška publikacija »MI in Romi«, Ljubljana 2000.

Posamezni primeri političnega in socialnega izključevanja Romov, s katerimi se srečujejo v vsakdanjem življenju pa zahtevajo več kot posamično razpravo v do sedaj praviloma zaprtih krogih. V razpravah o urejanju položaja romske skupnosti mora formalno pravnemu priznanju posebnega statusa Romov slediti pripravljenost za institucionalno ureditev razmerij med državnimi in lokalnimi oblastmi na ravni določitve finančnih in materialnih obveznosti posameznih subjektov. Vključevanje Romov v vse faze obravnave, tudi v nadzor nad sprejetimi odločitvami pa je pogoj za dejansko učinkovitost sprejetih ukrepov.

VIRI:

Človekove pravice, Zbirka mednarodnih dokumentov, Društvo za združene narode za RS, Ljubljana 1996

Zbornik: Poti za izboljšanje položaja Romov v Srednji in Vzhodni Evropi, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1999.

Communication from the Commission, Countering Racism, xenophobia and Anti-Semitism in the Candidate countries, Brussels, 26.5.1999, COM (1999) 256 final

»Demythologising the Gypsy criminality stereotype« (2000), Paris, October 7-8, 1999, Project on Ethnic Relations

Interface 27, Information newsletter published by the Gypsy Research Centre/ Centre de recherches tsiganes, Paris, august 1997

Jan Helgesen »The Protection of Minorities in the Conference on Security and Co-operation in Europe« v »The Protection of Ethnic and Linguistic Minorities in Europe«, edited by John Packer and Kristian Myntti, Åbo Akademi University, 1995

Nicolae Gheorghe, Jan. F. Hancock and Marcel Courtiades, »Rrom (ani people) or Tsigani« (International Seminar on Tolerance, Bucurest 23.-26. May 1999) PER-RAC, Advisory Council of the Project on Ethnic Relations

Situation of Roma and Sinti in the OSCE Region, Background material for the Review Conference, prepared by ODIHR, REF.RM/35/96/add.1, October, 1996, Warsaw

Report on the situation of Roma and Sinti in OSCE area, OSCE High Commissioner on National minorities, March 2000

Roma and Statistics, Council of Europe, MG-S-ROM (2000) 13, Strasbourg 22-23 May 2000

Roma / Gypsies: A European minority, Minority Rights Group International, London 1995

Zoltan Barany: Ethnic Mobilization and the State: the Roma in Eastern Europe, Ethnic and Racial studies, Volume 21 no.2 March 1998, str. 308-327

Zoltan Barany: The Roma in Macedonia: Ethnic politics and the marginal condition in the Balkan state, Ethnic and Racial studies, Volume 18 No. 3, July 1995, str. 515-531

SUMMARY

ROMA – A EUROPEAN MINORITY

In the field of contemporary minority protection in Europe, special attention is dedicated to the status of Roma. The processes of becoming part of European integration currents sharpened demands for a consistent implementation of the common vision of human rights. Although stipulations on equality and non-discrimination are of principal value for the contemporary concept of human rights, for some underprivileged communities they are still not an automatic acquisition of civilizational progress. The implementation of international documents on the assurance of general human rights in the case of Roma still claims for a special understanding and willingness of state and local authorities. The reasons for this are numerous and can partly be explained as consequences of different forms of social, political and cultural exclusion of Roma throughout history, marked by the fate as »a nation living on the fringes of society«.

The parliamentary assembly of the Council of Europe adopted in 1993 the Recommendation »Roma in Europe«, ascertaining that Roma to a large degree contribute to the cultural diversity of Europe, and naming them »a European minority«. Nevertheless, the main purpose of activities of international organizations aiming at the improvement of the status of Roma community often remains, first and foremost, the prevention of social exclusion as well as the ensuring of basic living conditions.

The specific feature of the status of Roma community as compared to other ethnic communities incited the High Commissioner of the Organization for Coope-

ration and Security in Europe /OCSE/ for national minorities to prepare an integral document »Report on the status of Roma and Sinti in the OCSE states« (March 2000), whereby ascertaining that, despite the achieved progress of minority protection together with the improvement of status of many minority communities in Europe, Roma in general remain outside the reach of progressive changes despite these contemporary processes.